

Cuprins

Leonard Zăicescu își amintește... (<i>Alexandru Florian</i>) . . .	9
Mărturie cu sufletul în palmă	17
Ultima întâlnire	22
Amintiri vesele și triste dintr-o curte a miracolelor...	35
Moartea unui <i>șadhen</i>	52
Zeida cel Mare	61
O bucurie... arestată	68
Picu, prietenul meu, și steaua galbenă	76
Înainte de furtună	81
Doamne, și pe tine te-au ucis!	87
O viață pentru ochii-Maicii-Domnului	93
Ultima strângere de mână	99
Azi, la Sidoli... spectacolul morții	106
Bunicul și nepoțelul	116
Cu trenul expres spre moarte	120
Avreimală	136
Romeo și Julieta pe malul Bahluului.	140
Domnul avocat.	147

El, Jude!	152
Coco, un viteaz în cămașă verde!	158
Salvatorul copiilor	164
Un baron la Bug	169
Eu sunt Iuda Iscarioteanul!	175
Martirii dintr-a șaptea	181
<i>Șencț a năduvǎ!</i>	190
Pachița, sora mea de pe Carmel	199
Mai caut un mormânt!	208
Visul	216
Adio, sub grindina de gloanțe	220
Când s-au desferecat porțile iadului	225
Fugiți, vine bestia!	230
Pogromul de la Iași: îngeri uciși și suflete zdrobite ..	234
Îngerul se numea Sevastița Răzeșoia	242
Pictorul și... Diavolul Roșu	247
Recviem pentru martirii dintr-a șaptea	253
Strada interzisă	258
Taina din fotografie	269
„Un Christ în trenul morții”	273
Să spui <i>kadiș</i> pentru mine!	278

LEONARD ZĂICESCU

CU TRENUL EXPRES SPRE MOARTE

Din mărturiile unui supraviețuitor
al Pogromului de la Iași

Ediție îngrijită de Elisabeth Ungureanu
Cuvânt-înainte de Alexandru Florian

Ediția a II-a adăugită

EDITURA INSTITUTULUI NAȚIONAL
PENTRU STUDIAREA HOLOCAUSTULUI
DIN ROMÂNIA „ELIE WIESEL”

POLIROM

2022

Azi, la Sidoli... spectacolul morții

Sunt zile și momente în viața mea în care destinul nu mi-a fost prea fast și nu m-a răsfățat, zile pe care nu aș fi vrut să mi le mai amintesc vreodată. Mi-aș fi dorit să pot crede că ele nu s-au petrecut aieveja, ci doar într-una din nenumăratele mele nopți bântuite de coșmaruri. Strădanie fără de folos, fiindcă ele, amintirile acelea copleșitoare și posesive, răzbat cu o forță răvășitoare de undeva, din adâncurile neștiute ale subconștientului, tulburându-mi tihna, sfredelindu-mi inima și iscându-mi zbucium și spaime, chiar și după ce s-a scurs atâta amar de vreme de la acele cumplite întâmplări.

...Ne aflăm în 29 iunie 1941, în „dulcele târg al Ieșilor”, într-o zi de duminică, de sărbătoarea apostolilor Petru și Pavel, în care tot bunul creștin trebuie să se ducă la biserică ca să se roage pentru pace și bună învoire între oameni. Nu știu câți oameni s-or fi aflat atunci în sfintele lăcașuri, dar eu mă aflam în curtea chesturii împreună cu alte sute sau mii de coreligionari, alungați de cu noapte din casele lor și aduși, cu mâinile ridicate și sub pază strașnică, aici, de unde prea mulți nu aveau să se mai întoarcă la femeile și la copiii lor.

Când, pe la prânzul cel mare, ca din senin, s-a stârnit furtuna cea aducătoare de sânge și moarte, mulți dintre cei care erau ținte vii în calea gloanțelor s-au năpustit într-o goană nebună, îmbrâncindu-se și călcând peste cei căzuți, spre zidul de beton înfricoșător, ca o fortăreață de netrecut. Dar eu, mic de stat și firav, mă strecurasem, nici eu nu știu cum, împietrind sus, pe creasta însticlată, sfârșit de durere și neputincios, privind către bunul meu coleg și prieten Aurel, căzut fără suflare după ce mai apucasem să-i strâng mâna într-o disperată încercare de a-l salva. Gloanțe ucigașe îi găuriseră inima, iar strângerea aceea de mână se transformase într-un adio pecetluit de veșnicie. Când, sleit de orice vlagă și voință, deznădejdea era gata să mă învingă, m-am simțit aruncat ca de o catapultă tocmai dincolo de zid, în curtea strâmtă a cinematografului Sidoli. Un tânăr blond și frumos, înalt și puternic, o siluetă statuară m-a prins cu brațele-i vânjoase, ușurându-mi fuga împleticită din pricina unei răni, apărută nu știu cum și nu știu când, chiar sub rotula piciorului drept. Cicatricea acelei răni o mai port și acum cu mine ca un semn aparte, care mă va însoți până la capătul drumului, ca o mărturie a acelor blestemate zile. L-am recunoscut pe acel tânăr, frumos ca un zeu, era Tolea, fotbalist de marcă, vedeta clubului sportiv sionist Macabi din Iași.

— Repede, în cinematograful! Spargeți lacătele, forțați ușile! se auzeau îndemnuri răcnite de glasuri disperate.

Era vreme de război, spectacolele erau oprite și evadații, cu cea din urmă speranță în suflet, au luat cu asalt cinematograful. Aici, în sala scaldată în semiobscuritate, nădăjduiau ei că îi vor putea înșela pe călăi.

Într-o busculadă pe viață și pe moarte, ființe ajunse la limitele condiției umane, dar vâdate cu ură și cruzime au umplut stalul, lojile, balcoanele. Se auzea un zumzet surd, o foială continuă a acelor care se mișcau din loc în loc cu speranța să găsească cel mai potrivit adăpost care să-i ocrotească de moarte.

— Tăceți și nu vă mișcați! Altfel, vom muri cu toții! se auzi un strigăt neomenesc și oamenii s-au potolit.

Acum se așternuse o liniște de cimitir în sala în care zeci, poate sute de oameni s-au lăsat în voia destinului.

Puntea izbăvirii

Tolea mi-a făcut un semn, iar eu îl urmaș pas cu pas. El era îngerul meu păzitor! L-am urmat pe scena cinematografului, după pânza ecranului.

— Acolo, sus, mi-a spus el scurt.

Dintr-un efort m-am aburcat pe umerii lui puternici, iar de aici nu mi-a fost greu să mă cașăr pe o bârână, nu mai lată de 30 de centimetri, al cărui rost nu i-l ghiceam. Ea se întindea pe toată orizontala ecranului, la vreo doi metri de la scândura scenei. Viața noastră părea suspendată la doi metri înălțime între scenă și... infinit.

După larma asurzitoare din timpul asaltului asupra cinematografului Sidoli, o liniște nefirească, adâncă și apăsătoare se așternuse în sala de spectacole. Doar din când în când se mai auzea câte un suspin, un hohot scurt, izbucnit din adâncurile unui suflet chinuit ori câte un geamăt scăpat de cei răniți.

În acele clipe de pace și încordare, moartea ne pândea din orice cotlon și ne putea lovi în orice moment. În vârtejul gândurilor, mi-am amintit de ziua în care, împreună cu colegii mei dintr-a III-a a școlii „Regele Carol I”, am avut prilejul de neuitat să privesc cel dintâi film din viața mea! Se numea *Heidi, fetița munților* și era jucat de celebra Shirley Temple, copilul-minune al Hollywoodului acelor ani. Atunci ședeam confortabil într-un scaun capitonat, ronțăiam pișcoturi și trăiam clipe de reală încântare.

Acolo, pe bârna chinurilor noastre, pe care eu și Tolea răbdam pitulați, vlăguți, infomețați, cu gurile uscate de pojarul setei și înfricoșați, ascultându-ne ticăitul propriilor inimi, înfruntând primejdii mortale, am retrăit ca într-un vis minunat acele secvențe de film, ireale, pline de vrajă și bucurie, ce nu pot dispărea nicicând din memoria unui copil.

Taci și ține minte!

Eram cu gândul dus departe în timp și spațiu. În acele clipe de dulce reverie uitasem de pericolele de moarte ce ne pândeau, când, brusc, haosul și demența ucigașe au dat buzna în sală. Patrule de SS și jandarmi, însoțiți și pesemne îndrumați de câțiva civili „binevoitori” au năvălit în cinematograful cu urlete sălbatice:

— *Alle Jude heraus! Hände hoch! Schnell! Pferfluhte!*

Adică toți jidanii afară! Cu mâinile ridicate! Repede, blestemaților!

Lătrau armele automate în rafale prelungite, trosneau Mauserile și puștile țintind și lovind în tot ce era suflet evreiesc. Printr-o gaură a „pânzei miracolelor”, striviți de groază și oroare, eu și Tolea urmăream fulgerele armelor care se încrucișau în orbecăiala cinematografului, explodând în unul dintre cele mai sângeroase masacre în care oameni fără nici o vină erau asasinați cu sânge rece de călăi calificați. Eram martorii unor scene cu adevărat de sfârșit de lume. Priveam și ascultam ca hipnotizat la tot ceea ce se întâmpla. Aș fi vrut să urlu, dar degetele lui Tolea imi pecetluiau buzele.

— Taci și doar ține minte, îmi șoptea în ureche Tolea.

Aproape aceleași cuvinte pe care mi le-a spus tata când soarta ne-a despărțit pentru eternitate.

Se înțelege, cel mai mic gest necugetat ne-ar fi putut costa viața!

Nu mai știu cât a durat odiosul carnagiu de la cinematograful Sidoli, transformat într-un adevărat abator uman. Meseriașii morții își îndepliniseră cu sadism și profesionalism macabra misiune, lăsând în urma lor stive de cadavre și oameni în care abia mai pălpăia viața. S-a așternut din nou liniștea în sală, o liniște de moarte sfâșiată din când în când de gemetele și horcăielile răniților, ale celor care-și dădeau cea din urmă suflare.

Evadați din infern

Am coborât într-un târziu, cu urechile ciulite și numai după ce ne-am convins că primejdia s-a îndepărtat, înțepenisem cu totul după atâtea ceasuri petrecute chirciți, în cele mai chinuitoare poziții. Ne pierduserăm până și simțul echilibrului și cea mai mică mișcare se răsfrângea dureros în tot organismul nostru. Înainte de a ne deplasa, la îndemnul lui Tolea, am făcut chiar câteva ușoare exerciții de dezmoțire. Apoi am început să ne strecurăm ca orbeții printre rândurile de scaune ale stalului. Nu ne descurcam ușor și adesea ne împiedicam printre cadavre. Dar Tolea cunoștea bine topografia sălii și în felul acesta am ajuns la una dintre ieșirile de serviciu, prin care se intra în holul mare al cinematografului. Aici ne-am oprit pentru o clipă și mi-am simțit obrajii scâldați în lacrimi fierbinți, iar inima palpitanându-mi nebunește și dureros.

Ne copleșea gândul unei mari vinovății, al unei duble vinovății: în primul rând că am avut norocul să supraviețuim masacrului, iar acum că plecam părăsindu-ne morții. Ne îndurera cumplit gândul că gestul nostru de a ne juca până la capăt șansa ar putea fi un act de lașitate, de trădare față de cei cărora le fusese luată viața în chip atât de bestial. Cu aceste gânduri tulburătoare am continuat să ne târâm spre o rază de lumină. În primul rând, trebuia să ajungem undeva, la o sursă de apă. Am intrat într-un closet în care mirosea cumplit a urină și a creolină. Dar pe noi ne chinuia în continuare setea și de atâta vreme visam la un strop de apă! Am găsit un robinet din care susura un firicel. Din căușul palmei am băut cum